

OBAMA'S RETORIEK IS TWEEDUIZEND JAAR OUD

KOEN DE TEMMERMAN, KRISTOFFEL DEMOEN en **DANNY PRAET** analyseerden Obama's speeches: alle technieken die Obama zo meesterlijk aanwendt, staan gedetailleerd beschreven in 2000 jaar oude retorische handboeken. Over de efficiëntie van oude retorische vormen in een nieuw tijdperk.

Weapon of mass seduction

Vorige dinsdag maakte Barack Obama in zijn eerste State of the Union zijn reputatie van briljant redenaar helemaal waar. Ruim een maand eerder had de wereld gezien hoe tijdens zijn inaugurale rede in Washington DC een menigte van 1,8 miljoen mensen aan zijn lippen hing. Nog eerder had hij tijdens zijn overwinningstoespraak in Chicago vele tienduizenden tot tranen toe bewogen. Iedereen weet inmiddels dat zijn verkiezingssucces deels terug te voeren is op zijn retorische talenten en die van zijn legertje speech writers onder leiding van de 27-jarige Jon Favreau. Wat is het geheim van hun briljante prediking van verandering en hoop? Eeuwenoude retorische technieken.

Ann Nixon Cooper

Chicago, 4 november 2008. Op de avond van zijn verkiezing geeft Obama in Grant Park zijn overwinningsspeech voor een uitzinnige menigte van meer dan honderdduizend mensen. Het slot van deze speech is een zelden gezien pareltje van retorisch vakmanschap dat nu reeds zijn plaats heeft veroverd in de geschiedenis van de welsprekendheid. Obama hangt er in enkele zinnen de recente geschiedenis van de VS (en de wereld) op aan het leven van de 106-jarige Ann Nixon Cooper, die die dag in Atlanta haar stem heeft uitgebracht. Hij vermeldt grote ankermomenten van de voorbije eeuw, sommige expliciet, andere impliciet: van de donkerste uren tot de grootste triomfen, van de Grote Depressie en Pearl Harbour tot de maanlanding en de val van de Berlijnse muur. Op nauwelijks anderhalve minuut plaatst hij zijn verkiezingsoverwinning in het exclusieve rijtje van beslissende historische momenten. Het vertrouwen in verandering en vooruitgang, dat het centrale thema van zijn verkiezingscampagne is geweest en waarvoor het leven van Cooper nu symbool komt te staan, onderstreept hij door het perfect afgemeten gebruik van wat retorici een epifoor noemen: elke paragraaf van zijn historisch overzichtje sluit hij keurig af met de woorden 'Yes we can'. Het effect van deze techniek herinnert iedereen zich levendig: het pu-

bliek neemt deze woorden over, eerst fluisterend maar na enkele keren weergalmt een wervelende woordensstorm uit de mond van een haast in trance gebrachte menigte: 'Yes we can!'. Op dat ene moment heeft Obama heel even tienduizenden in de palm van zijn hand – de macht van het woord zoals ze zelden wordt gemonstreerd. Wellicht was dát wat Plato zo onkies vond aan retoriek: als Obama op dat moment een moreel onaanvaardbaar of misdadig standpunt had verkondigd en afgesloten met 'yes we can', dan had zijn publiek dat vermoedelijk met luide stem beaamd.

Het gebruik van een tot de verbeelding sprekend voorbeeld of exemplum, zoals Ann Nixon Cooper, wordt reeds in antieke traktaten aangeprezen als een efficiënt overtuigingsmiddel en is een geliefde techniek van Obama. Niet voor niets is één van de krachtigste momenten van zijn State of the Union het verhaal van Ty'Sheoma Bethea, een schoolmeisje uit South Carolina dat in een brief aan het congres hulp heeft gevraagd voor haar achtergestelde schooltje. Haar woorden 'We are not quitters' worden door Obama met veel nadruk geciteerd en komen in de slotzin van zijn speech symbool te staan voor 'that enduring spirit of an America that does not quit'.

Twee en drie

Naast de epifoor en het exemplum is ook de anafoor een beproefde techniek in alle redevoeringen van Obama. Hier begin je opeenvolgende zinnen met dezelfde woorden. Het is deze techniek die de memorabele ope-

ningszinnen van zijn overwinningsspeech in de allereerste voorverkiezing, de Iowa Caucus (Des Moines, 3 januari 2008), zo briljant maakt:

'Ze zeiden dat deze dag nooit zou komen. Ze zeiden dat we te hoog mikten. Ze zeiden dat dit land te verdeeld was, te gedesillusionneerd om ooit samen naar één gemeenschappelijk doel te streven. Maar op deze januariavond, op dit keerpunt in de geschiedenis, hebben jullie gedaan wat jullie volgens de cynici niet konden doen; hebben jullie gedaan wat New Hampshire binnen vijf dagen kan doen; hebben jullie gedaan wat Amerika in dit nieuwe jaar kan doen.'

Met een dubbele anafoor contrasteert hij de kritikers ('ze' in de eerste drie zinnen) met de burgers van Iowa die voor hem hebben gestemd ('jullie' in de laatste drie). Bovendien plaatst hij deze burgers op één lijn met de burgers van New Hampshire, die enkele dagen later hun primaries zullen houden, en vervolgens met de ganse bevolking van de Verenigde Staten. In één adem presenteert hij zo zijn overwinning in deze ene staat als de voorafspiegeling van de uiteindelijke overwinning in het ganse land.

In de zinsbouw van al Obama's speeches spelen de getallen twee en drie een cruciale rol. Twee- en driedelingen creëren een ritme dat herkenbaarheid en voorspelbaarheid in de hand werkt, zodat het publiek spontaan beseft wanneer de spreker een punt heeft gemaakt. Het is dan ook een uiterst efficiënte 'applaus-trigger'. In zijn inaugurale redevoering in Washington bijvoorbeeld richt Obama zich rechtstreeks tot 'de terroristen': 'Wij zeggen jullie dat onze spirit sterker is en niet gebroken kan worden. Jullie kunnen ons niet overleven en wij zullen jullie verslaan.' Twee korte zinnen die elk uit twee nevenschikte delen bestaan. Niet enkel de zinsbouw draagt bij tot het applaus dat onmiddellijk erna losbarst, maar ook de apostrofe of het aanspreken van een denkbeeldige aanwezige (hier: 'de terroristen') verhoogt de levendigheid en wekt emotie op. Bovendien zijn beide zinnestukjes opgebouwd rond het scherpe contrast tussen 'jullie' en 'wij', steeds bijzonder effici-

Barack Obama en speechschrijver Jon Favreau kennen duidelijk hun klassiekers. © ap

ent en berekend op onmiddellijk effect. Niet toevallig gebruikt Obama in zijn State of the Union zo'n scherp contrast om de alles behalve populaire overheidssteun aan banken te rechtvaardigen: 'It's not about helping banks – it's about helping people.' De techniek is succesvol: luid applaus barst los in het ganse congres – een heikel punt is vakkundig ontmijsd.

Eigen American dream

Tot slot is er de subtiele profilering van de eigen persoonlijkheid. Aristoteles noemt dit aspect 'ethos', het 'karakter' van de spreker. Hoewel het inhoudelijk niets ter zake doet, vermeldt Obama tijdens zijn inaugurale rede en passant 'het kleine dorpje waar mijn vader geboren is'. Zoals in eerdere toespraken positioneert hij zich hier als de incarnatie van de American Dream maar identificeert hij zich tegelijkertijd doelbewust met de 1,8 miljoen 'gewone' mensen die hij op dat moment toespreekt. In het begin van zijn redevoering

heeft hij het dan ook over 'wij, het volk', een onmiskenbare echo van de beroemde openingswoorden van de Amerikaanse grondwet waarmee de Founding Fathers de Amerikaanse onafhankelijkheid inluiden in 1778. En dit brengt ons terug bij de legendarische slotwoorden van zijn overwinningstoespraak in Chicago. Door de evocatie van belangrijke historische momenten plaatst hij zijn boodschap van hoop in een historisch perspectief van vooruitgang, ontwikkeling en vertrouwen in de menselijke creativiteit en goedheid. Tijdens de voorverkiezingen nam Hillary Clinton deze retoriek op de korrel: 'Je campagne is poëzie, maar je bestuur is proza'. De retorische kwaliteiten van Obama's 'poëtische' campagne zijn alvast meesterlijk gebleken; of zijn bestuur poëtisch dan wel prozaïsch wordt, valt af te wachten.

Koen De Temmerman, Kristoffel Demoen en **Danny Praet** doceren Antieke retoriek aan de Universiteit Gent.